

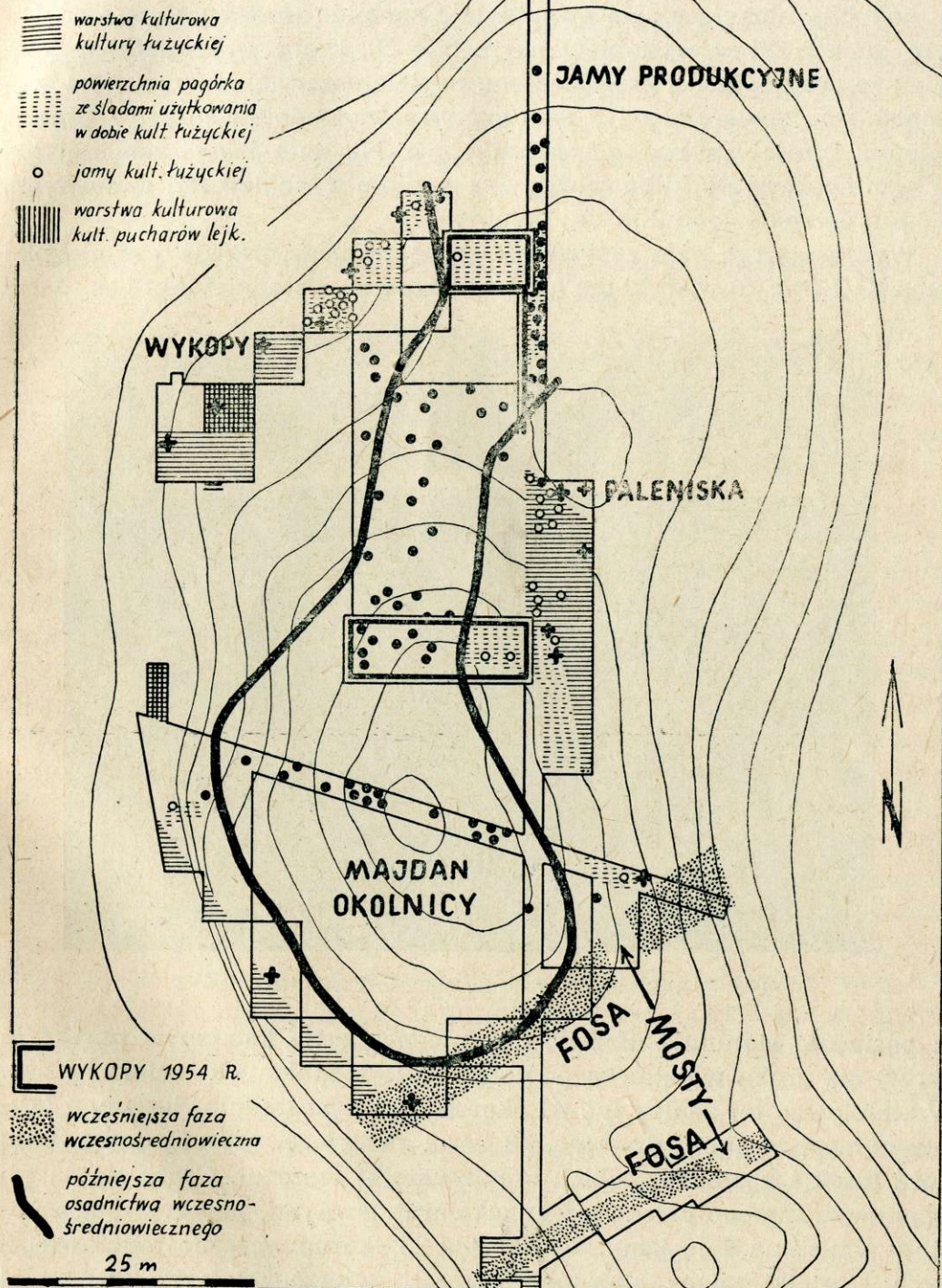
WŁODZIMIERZ SZAFRAŃSKI

SPRAWOZDANIE Z BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH W BISKUPINIE NA STANOWISKU 6 W 1954 R.

Prace wykopaliskowe objęły obszar o powierzchni 140 m² na arach: 61, dz. a; 80, dz. a; 104, dz. a; 105, dz. a, i w wykopie I, o łącznej kubaturze ok. 93 m³ (ryc. 1). Doprowadziły one do odkrycia dalszych 8 jam (ogólna ilość jam wynosiła 116), na które składają się 3 jamy „kultury łużyckiej” i 5 wczesnośredniowiecznych. Na arze 104, dz. a, odkopano w piaszczystym calcu pod warstwą próchnicy jamę LXVI, 85 cm głęboką, o średnicy ok. 115 cm. Jej wypełnisko (ryc. 2) w postaci czarnoszarej ziemi, przesyconej węgielkami drzewnymi, dostarczyło 17 skorup wczesnośredniowiecznych, 3 skorupy „kultury łużyckiej”, 1 żużelka, 2 ułamków prażnicy i szczątków ryb. Na jej dnie, w warstewce popiołów po rozpalonym ognisku, spoczywało 11 skorup wczesnośredniowiecznych, 2 skorupy „kultury łużyckiej”, 2 grudki polepy, 4 ułamki prażnicy, 10 kostek zwierzęcych i szczątki ryb.

W bezpośrednim sąsiedztwie tej jamy, na tej samej działce, odkryto workowatą, w przybliżeniu cylindryczną jamę LXVIII, głęboką na 1 m i o średnicy 1 m. Wypełnisko jej dzieliło się na cztery warstewki. Warstewkę a (poczynając od wierzchu) o grubości 45 cm stanowiła brunatnawoszara ziemia zawierająca 16 skorup wczesnośredniowiecznych, 5 skorup „kultury łużyckiej”, 1 grudkę polepy, 1 ułamek prażnicy, 4 kości zwierzęce i szczątki ryb. W grubej ok. 30 cm warstewce b — szarej ziemi z węgielkami drzewnymi i gliniasto-piaszczystymi obrywami ścian — znaleziono 13 skorup wczesnośredniowiecznych, 1 ułamek prażnicy i 5 kości zwierzęcych. Gruba ok. 8 cm warstewka c, składająca się z węgielków drzewnych, dostarczyła 5 większych kamieni tworzących ruszt paleniska z ostatniej fazy funkcjonowania jamy. W warstewce tej znaleziono duży kawałek kości rybiej. Warstewkę d, ok. 20 cm grubą, stanowiły popioły przedzielone warstewką piasku, wskazującą na dwufazowość rozpalonego tu wcześniej ogniska. Warstewka popiołu dostarczyła 6 skorup wczesnośredniowiecznych, 5 kości zwierzęcych, łusek i kosteczek rybich. Można przypuszczać, że ogniska rozpalone w obydwu

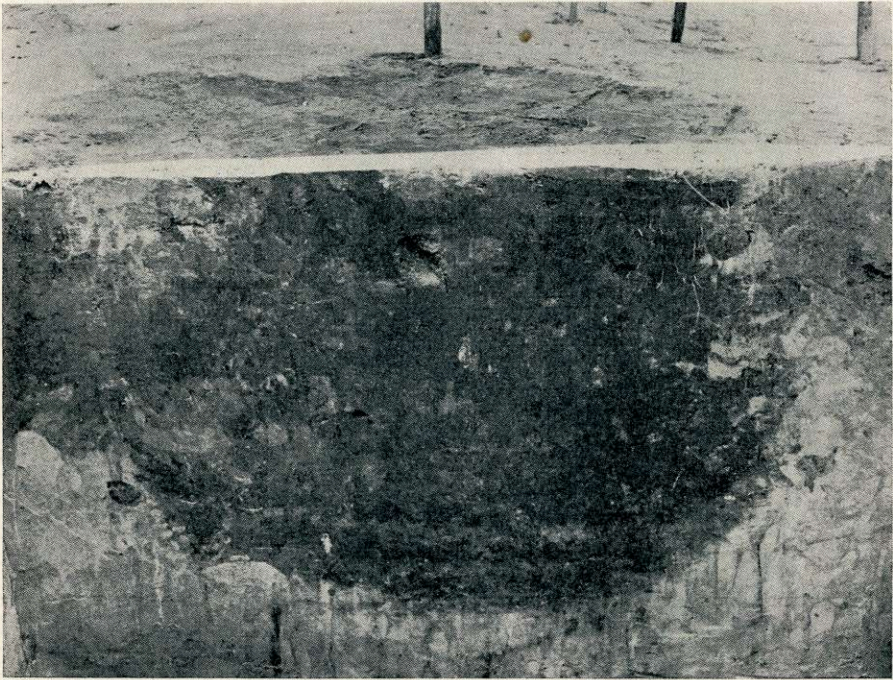
BISKUPIN, STANOWISKO 6

Ryc. 1. Biskupin, pow. Żnin, stan. 6

opisanych jamach służyły w okresie wczesnośredniowiecznym do konserwowania żywności (zwłaszcza ryb) za pomocą wędzenia. Wydaje się, że podobną funkcję mogła ewentualnie spełniać workowata, o średnicy 1 m jama XXII w wykopie I na metrze 50, którą wypełniały obrywy ścian spływające jamę, przesklepione popielatoszarym, piaszczystym wypełniskiem, zawierającym 3 skorupy wczesnośredniowieczne, 1 grudkę polepy, 2 kości zwierzęce i szczątki ryb. Na dnie jamy głębokiej ok. 130 cm spoczywało kilka warstewek popiołu z węgielkami drzewnymi, w których znaleziono 2 bryłki polepy.

Wędzarnią ryb była zapewne także workowata, prawie 1 m głęboka jama XVI (ryc. 3) w wykopie I, na 43,5 metrze, o średnicy ok. 1 m. Jama

Ryc. 2. Biskupin, pow. Żnin, stan. 6. Profil jamy LXVI

ta posiadała starannie ułożone na dnie palenisko kamienne, przykryte ok. 20 cm grubą warstwą popiołu kilku rozpalanych tutaj ognisk. W warstewce tej znaleziono 43 skorupy wczesnośredniowieczne, 6 grudek polepy, węgielki drzewne, 72 kości zwierzęce, skorupy jajka, dużą ilość łusek i kosteczek rybich oraz muszelki szczeżuj. Gruba do 45 cm warstewka szarego piasku z węgielkami drzewnymi, przykrywająca popioły ognisk na dnie jamy, dostarczyła 23 skorup wczesnośredniowiecznych, 1 grudki polepy, skorupki jajka, 31 zwierzęcych kości oraz dużej ilości łusek i kosteczek rybich. Oberwane ściany jamy utworzyły lej zaśniecony wypełniskiem, w którym znaleziono 25 skorup wczesnośred-

niowiecznych, 5 grudek polepy, węgielki drzewne, 7 zwierzęcych kości, 6 ziarn, prawdopodobnie bobu celtyckiego, łuski i kosteczki rybie.

Na działce a aru 104 odkryto nadto jeszcze workowatą jamę LXVII o maksymalnej średnicy ok. 110 cm i głębokości ok. 117 cm. Na płaskim dnie jamy spoczywała warstewka szarych popiołów z węgielkami drzewnymi o miąższości 14 cm, przewarstwiona soczewkami piasku splukanego przez deszcze względnie osuniętego z osypujących się ścian jamy. Warstewka ta zawierała 11 skorup wczesnośredniowiecznych, 1 skorupę „kultury łużyckiej”, 1 ułamek prażnicy i 24 zwierzęce kości oraz łuski i kosteczki rybie. Powstała ona wskutek rozpalania ogniska na dnie jamy i w związku z zaśmiecaniem jej. Następną warstewkę o przeciętnej miąższości ok. 25 cm tworzyła intensywnie czarna ziemia — spalenizna, przesycona obficie węgielkami drzewnymi i popiołami. Znalezione w niej 15 skorup wczesnośredniowiecznych, 1 grudkę polepy, 3 ułamki prażnicy, 22 kości zwierzęce i łuski rybie. Warstewka ta utworzyła się również w związku z paleniem ogniska na dnie jamy i dalszym jej zaśmiecaniem. Istnieją poszlaki pozwalające domyślać się, że jama — podobnie jak jamy wyżej opisane i współczesne jej — mogła służyć za wędzarnię ryb. W momencie kiedy zaprzestano dalszego rozpalania ogniska w jamie, wskutek używania była ona płytsza o ok. 40 cm. Przystąpiono wtedy do celowego, zamierzonego spłykania jamy o dalsze 25 cm syjąc warstewkę rdzawego, gliniastego piasku, przesyconego tlenkiem żelaza. W warstewce tej znaleziono 3 skorupy wczesnośredniowieczne, 1 skorupę „kultury łużyckiej” i 5 zwierzęcych kości. Na celowe spłykanie jamy wskazuje materiał, którym się przy tym posłużono, jakiego nie ma w ścianach jamy, a który występuje w sąsiedztwie, w odległości 4—5 m. Wyrzucony na powierzchnię przy kopaniu jam LX i LXVI posłużył do celowego spłykania jamy LXVII; spłykania tego nie można tłumaczyć oberwaniem się ścian jamy. Wskutek planowego spłykania jamy uzyskano półmetrowe zagłębienie, dogodny schowek, podręczny magazyn. W schowku tym odkryto zmagazynowane tu kiedyś cztery kamienie żarnowe, tkwiące w brunatnoszarej ziemi wypełniska, w którym znaleziono 8 skorup wczesnośredniowiecznych, 4 skorupy „kultury łużyckiej”, 3 grudki polepy, 1 ułamek prażnicy, 3 kości zwierzęce i węgielki drzewne. Cztery, prawie koliste, dość nieforemne kamienie żarnowe posiadają po jednym środkowym otworze wywierconym na wylot i starannie wygładzoną mielącą powierzchnię, u leżaków płasko-stożkowatą, a u biegunów płasko-wklęsłą. Średnica ich wynosi ok. 90 cm i posiadają od 30 do 38 cm grubości. Odpowiadają sobie parami tworząc dwa komplety żarn rotacyjnych (ryc. 4—5). Kamienie żarnowe wykonano z miejscowych narzutowców granitowych. Analiza zachowanych zasadniczych elementów konstrukcyjnych opisanych żarn oraz miejsc umocowań ele-

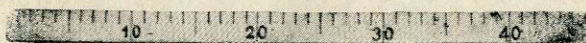
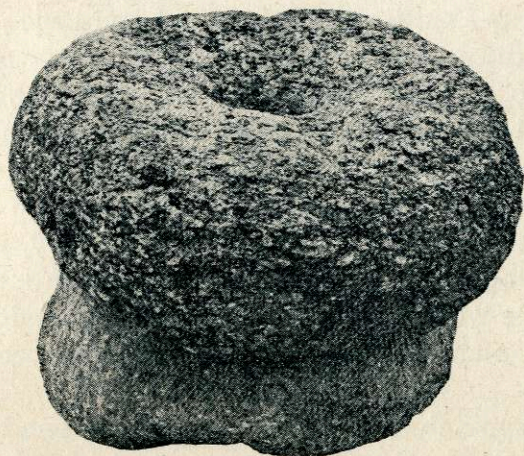
mentów dodatkowych w oparciu o etnograficzne relikty umożliwiła rekonstrukcję kompletnego urządzenia służącego w X—XI w. do przemiału ziarna na mąkę.

Na arze 61, dz. *a*, odkryto w piaszczystym calcu pod próchnicą płytką, ok. 15 cm głęboką jamę LXXXVII „kultury łużyckiej”, o średnicy prze-

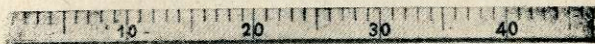

Ryc. 3. Biskupin, pow. Żnin, stan. 6. Wędzarnia ryb z paleniskiem kamiennym na dnie

szło 1 m, z tkwiącym w środku w szarym, piaszczystym wypełnisku jamy dnem naczynia o chropowatej powierzchni. Na tej samej działce znaleziono na spągu warstwy próchnicy fragment naszyjnika, będącego częścią napiersznika kultury pomorskiej, który dostał się na obszar „kultury łużyckiej” w okresie Halstatt D. Warstwa próchnicy w wymienionej działce dostarczyła 31 skorup wczesnohistorycznych, 23 skorup „kultury łużyckiej”, 4 grudek polepy, 3 „łużyckich” ułamków podkładek glinianych i 1 ułamka krzemienia. Na arze 105, dz. *a*, odkryto w piaszczystym

Ryc. 4. Biskupin, pow. Żnin, stan. 6. Biegun (nr inw. 16/54) i leżak (nr inw. 17/54) pierwszej pary żarn rotacyjnych

Ryc. 5. Biskupin, pow. Żnin, stan. 6. Biegun (nr inw. 19/54) i leżak (nr inw. 18/54) drugiej pary żarn rotacyjnych.

calcu drugą owalną jamę „kultury łużyckiej” (jama LXXXVI). W jej szaroczarnym, piaszczystym wypełniku znaleziono 28 skorup „kultury łużyckiej”, wśród których znajdowało się dno rozbitego naczynia, ustawione nieco skośnie do osi jamy. Ta kotlinkowata jama była nieco głębsza dochodząc do 40 cm głębokości i wielkość jej wynosiła ok. $1,6 \times 2$ m w rzucie poziomym. Na tej samej działce rozkopano jamę LXXXIX w kształcie nieco zdeformowanego koła o średnicy 70 cm, należąca do „kultury łużyckiej”. Jej bardzo płytkie, ok. 5 cm głębokie wypełnisko

dostarczyło 17 skorup „kultury łużyckiej” i 1 zwierzęcą kość. Wymienione płytkie jamy „kultury łużyckiej” służyły zapewne do rozpalania ognisk. Wyżłobiono je na ówczesnej powierzchni pagórka. Znajdowały się one już poza zasięgiem „łużyckiej” warstwy kulturowej, jednak na ówczesnym poziomie, współczesnym osiedlu „kultury łużyckiej”, na stanowisku 6. Poziom ten dostarczył m. in. także skorup cienkościennych, czernionych i gładzonych, które ów poziom datowały, podobnie jak i inne kryteria chronologiczne, na Halstatt D. Naruszenie poziomu „kultury łużyckiej” w okresie wczesnośredniowiecznym spowodowało przeniknięcie wielu starszych ułamków ceramiki do wnętrza wczesnośredniowiecznych obiektów.

Należy także wspomnieć, że III zalewowa warstwa białego piasku na arze 105, dz. a, izolująca II warstwę wczesnośredniowieczną od poziomu „kultury łużyckiej”, została określona przez geologa jako złożo powstałe wskutek powodzi. Obserwacja ta ma doniosłe znaczenie w związku z zagadnieniem powodzi, której ślady zauważono na zgłiszczach obronnego osiedla „kultury łużyckiej”, położonego na półwyspie.

*Z Zakładu Archeologii Polski
IHKM PAN w Warszawie
Stacja Archeologiczna w Biskupinie*

ВЛОДЗИМЕРЖ ШАФРАНСКИ

ОТЧЕТ ОБ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ В БИСКУПИНЕ
В 1954 Г. НА СТОЯНКЕ нр 6.

Во время раскопок на стоянке нр 6 были открыты 8 ям, из которых три принадлежали лужицкой культуре, а пять относились к раннесредневековому периоду. Неглубокие округлые ямы нр LXXXVI, LXXXVII и LXXXIX, содержащие керамику лужицкой культуры, служили вероятно для разведения костров. Ямы нр XVI, XXII, LXVI (рис. 3), LXVII и LXVIII были раннесредневековыми приспособлениями для копчения рыбы. В яме LXVII открыто две пары камней от раннесредневековых вращаемых жерновов (рис. 4—5).

WŁODZIMIERZ SZAFRAŃSKI

REPORT ON THE ARCHAEOLOGICAL RESEARCHES AT BISKUPIN ON STAND
NO 6 IN 1954

In the course of the investigations on stand No 6 there have been discovered eight pits, three of which belong to the Lusatian culture and the remaining five come from the early-mediaeval period. The shallow roundish pits Nos LXXXVI, LXXXVII and LXXXIX containing pottery of Lusatian culture had surely served as fire-places. The pits Nos XVI, XXII, LXVI (fig. 3), LXVII and LXVIII had been the early-mediaeval stoves for bloating fish. In the pit LXVII two pairs of stones of the early-mediaeval rotary grindstones (fig. 4, 5) have been discovered.